

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 1(32)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2012

Редакційна колегія

Подолька А. М., д-р юрид. наук, доц., акад. Академії вищої шк. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, доц., Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Гончаренко О. М. д-р іст. наук, доц., д-р іст. наук, Піляев І. С., д-р політ. наук, Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Піла В. І., д-р екон. наук, проф., Радзівський О. І., д-р екон. наук, проф., Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф., Баєва О. В., д-р біол. наук, проф.

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., канд. юрид. наук, проф., Бородін І. Л., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, доц., Курко М. Н., д-р юрид. наук, доц., Марчук В. М., д-р юрид. наук, проф., Подолька А. М., д-р юрид. наук, доц., академік Академії вищої шк., Юлдашев О. Х., д-р юрид. наук, проф.

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 11 від 21 грудня 2011 р.)

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

М58 Наукові праці МАУП / редкол.: А. М. Подолька (голов. ред.) [та ін.]. — К. : МАУП, 2001 — Вип. 1 (32). — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. — 336 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник “Наукові праці МАУП” зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з політичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/4 від 26 травня 2010 р.) та юридичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/5 від 31 травня 2011 р.).

ББК 65.9(4УКР)29-2я43+67.9(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2012
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2012

ЗМІСТ

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ 5

Головатий М. Ф.

Дійсність, світовий розвиток
і державне управління: нове бачення
і нова парадигма (постановка проблеми) 5

Бідзюра І. П.

Управління соціальними системами
поліетнічних суспільств в умовах
глобалізаційних і цивілізаційних викликів..... 13

Піляєв І. С.

Концептуальні засади консолідації українського
народу та громадянського суспільства
через європейську спадщину Русі-України 18

Сурмін Ю. П.

Деформації управління в Україні як кризовій
державі пострадянського типу..... 26

Шконда В. В., Кальнянов А. В.

Перспективи розвитку гендерних відносин
у ХХІ ст. 33

Білоус А. О.

Державно-правові проблеми реформування
системи управління вищою освітою:
зміст і способи розв'язання..... 40

Боєва Т. І.

Освітня політика уряду на Донеччині наприкінці
ХІХ – на початку ХХ ст. 46

Бойко С. С.

Прояви етнократії в сучасному
державотворчому процесі України 51

Вознюк П. Ф.

Інформаційно-психологічна боротьба
і політична безпека держави:
управлінський аспект 59

Дікарев О. І.

Ресурс політичної влади в епоху потрясінь..... 70

Козут П. В.

Персональний фактор в політико-владних
відносинах демократичного типу..... 80

Лісничка В. М.

Пріоритети державної політики в галузі
культури України 87

Медвідь Ф. М., Баран В. В.

В “Європу” через ворота Царгорода,
або геополітичні дороговкази Юрія Липи 97

Чупрій Л. В., Настояща К. В.

Безпекові аспекти гуманітарної політики
української держави в контексті
євроінтеграції..... 103

Петров Є. М.

Державотворчі процеси в Україні на переломних
етапах історичного розвитку 109

Артеменко А. І.

Міжнародна економічна дипломатія
Греції та України 116

Галайдюк В. В.

Залучення молоді до державного управління
в Україні: стан, проблеми та шляхи
розв'язання..... 120

Лазаренко О. В.

Сутнісний сенс і зміст державного управління
з огляду на його інноваційний потенціал 127

Ленг Е. А.

Глобальные вызовы и аграрная политика
Украины 133

Мороз М. І.

Концептуальні засади організації і пошуки
шляхів вдосконалення державного
управління охороною здоров'я
в сучасній Україні..... 141

Тубальцева В. Л.

Використання культурної дипломатії
в процесі становлення світового лідерства США 145

Фомін О. О.

Соціалізація та ювенізація у діяльності
політичних партій: досвід Російської Федерації
для України 150

Левенець Є. Ю.

Особливості взаємодії центральних
органів виконавчої влади на сучасному етапі
інституціональної оптимізації в Україні..... 156

Хоменко О. С.

Проблеми демократизації українського суспільства
як базисна засада забезпечення прав людини
і громадянина 163

ПРАВОВІ НАУКИ..... 170**Костицький В. В.**

Захист суспільної моралі як функція демократичної держави в умовах формування глобального громадянського суспільства 170

Сорока Л. В.

Становлення кримінального законодавства України про відповідальність та покарання неповнолітніх 183

Темченко В. І.

Комунікативний аспект визнання громадянських прав і свобод у механізмі їх забезпечення 188

Ейсмонт В. С.

Шляхи демократизації інституціональної системи власності в національному законодавстві 195

Ковтун І. А.

Професійні відхилення у діяльності юристів та їх попередження 204

Шашкова-Журавель І. О.

Міжнародно-правові аспекти охорони праці 210

Буратевич О. І.

Правові основи державної політики європейської інтеграції України: сучасний стан і перспективи розвитку 216

Глієва Стоянка Іванова

Конституція Республіки Болгарія 1991 р. – політико-правове обґрунтування законодавчої трансформації Болгарії та вплив на розвиток сучасного цивільного права 223

Клим'юк О. С.

Регулювання інформаційних відносин у сучасному суспільстві: управлінський та правовий аспекти 232

Колюшко Ю. С.

Господарське право у правовій системі України: самодостатня галузь права чи комплексний правовий інститут 238

Кузнєцова О. О.

Щодо стану законодавчого врегулювання норм з відшкодування моральної шкоди у цивільному законодавстві України 245

Муаз Бишарат

Поняття та юридична природа категорії надзвичайного стану в законодавстві різних країн та в міжнародно-правових документах 248

Пограничний С. Л.

Проблеми правового і політичного забезпечення державного управління інвестиціями в Україні 252

Квятковська-Буляк Алиция

Психические нарушения и проблемы у солдат,

возникающие в результате участия в военных действиях 256

Тимошин Ю. В.

Правове забезпечення реформування системи державної влади: адміністративна і політична складова 264

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ..... 269**Кальянов А. В.**

Потенціал здоров'я населення України у людському вимірі 269

Юсеф Н. Н.

Міжнародні економічні відносини Турецької Республіки та України 277

Ейсмонт В. С.

Структура власності у перспективному варіанті економічного розвитку України 281

Гончаров О. М.

Інноваційна діяльність та її роль у розвитку української економіки 289

Гончарова О. О.

Деякі аспекти державного регулювання місцевих бюджетів 294

Пограничний С. Л.

Україна і міжнародний досвід правового забезпечення державного управління інвестиціями 298

Старих Л. В.

Формування професійних навичок та вмінь у фахівців з медичного та фармацевтичного маркетингу 305

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ..... 310**Главче Методі**

Деякі компоненти активізації розвитку творчих задатків і здібностей студентів при вивченні математичних дисциплін 310

Гончаренко Є. Ю.

Формування та розвиток мовної та лінгвокраїнознавчої компетенції за принципами нових методичних концепцій вивчення іноземних мов (на прикладі німецької мови) 317

Зирянова О. Л.

Самовдосконалення в системі індивідуально-психологічних особливостей особистості 322

Маяцька О. Ю.

Вплив стандартів поведінки на функціонування і розвиток малих груп: соціально-психологічні аспекти дослідження 329

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 335

РЕСУРС ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ В ЕПОХУ ПОТЯСІНЬ

Наукові праці МАУП, 2012, вип. 1(32), с. 70–79

Розглянуто сучасний політичний процес у взаємодії внутрішньої та зовнішньої політики в контексті реалізації економічного, політичного та природного ресурсів влади.

Автором, який справив найбільше враження на сучасних консервативних політиків, був політичний філософ Майкл Оукшотт. Його найкраще знають за “Раціоналізм у політиці та інші нариси”. Оукшотт, на відміну від багатьох його сучасних послідовників, стверджує, що політична філософія не формулює доктрин і не рекомендує певних типів політики, а лише перевизначає в інших категоріях те, що ми вже знаємо. Оукшотт в іншій праці “Про людську поведінку” 1975 р. звернув увагу на дві полярні речі: державу, яку розглядають як об’єднання підприємств, що має специфічні цілі, такі як висадка людини на Марс або вступ до певної економічної ліги, і об’єднання громадян, яке лише створює рамки, в яких люди можуть йти до власних цілей.

Але реальні причини, на нашу думку, лежать глибше. Спробу їх детально викласти зробили західні дослідники Роман Фрідмен і Майкл Голдберг. Ці вчені стверджують, що коли знання недосконалі, немає ніякого об’єктивного способу визначити, чи є дві ситуації такими самими, або ж різними. Наші недосконалі знання означають, що ми бачимо подібності там, де існують розбіжності, та відмінності там, де є подібності. Різні люди оцінюватимуть ту саму, обов’язково неповну інформацію по-різному, і та сама особа може оцінити ту саму інформацію по-різному в різний час. Те, що ми робимо, залежить від соціального контексту, в якому ми отримуємо інформацію і приймаємо

рішення. І немає нічого ірраціонального у такій поведінці в тому сенсі, в якому слово “раціональний” використовується у словнику; осяжний для розуму і сумісний з наявними доказами. Тільки якщо ці докази повні, і, можливо, навіть не тоді, ці докази вказують на одну відповідь. Справжня ірраціональність полягає в нездатності сприймати цю чутливість до контексту.

Отже, розглянемо контекст подій міжнародного життя.

Згідно з висновками експертів Цюрихського університету процесами на планеті, пов’язаними з економікою, керує одна гігантська корпорація. Мова йде про існування економічної влади. Це влада в інтересах відомих компаній. На 1318 компаній припадає 60 % всіх доходів. Ядро становить 147 фінансових та інвестиційних інститутів, які контролюють 40 % глобального ринку. Список відкриває Barclay’s – один з двох британських банків – у першій десятці, французький АХА й швейцарський UBS, решту – 7 місць займають американські компанії, а топ-10 замикає Merrill Lynch. Німецький Deutsche Bank на 12 місці. Хоча рейтинг є формальною й неновою справою, проте виникає ряд питань. Перше з них породжує той факт, що на 34 місці в списку знаходиться Lehmann Brother’s, з банкрутства котрої й почалася криза 2008 р.

На рис 1. зображено, як ТНК створюють ядро глобальної економіки. Риски демон-

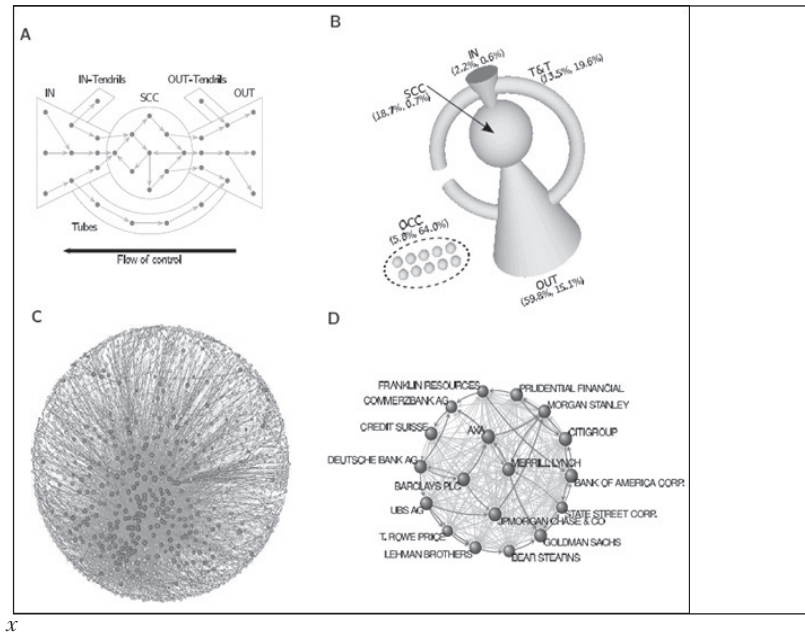

Рис. 1. Створення ТНК ядра глобальної економіки

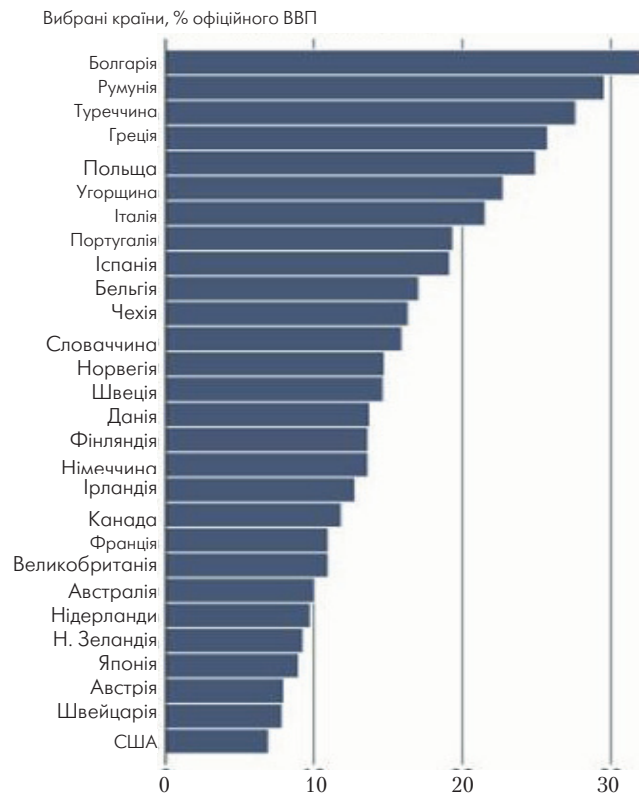

Рис. 2. Темні секрети. Розмір тіньової економіки, 2011 р.

струють спільну власність, а розмір кола – розмір прибутку [1].

Ми не є прибічниками конспірологічних сценаріїв. Проте є розуміння того, що може й кризи немає, а спрацьовують інтереси певних економічних угруповань. А може, всі щось приховують у тіні.

Такий тіньовий економічний контекст справді існує. Так, в Італії, як і в Іспанії, складне явище тіньової економіки не тільки пов'язане з потогінками і нелегальними іммігрантами. Вона варіюється від простого ухиляння сплати податків лікарями і бухгалтерами та оплати послуг і товарів готівкою без виписування будь-яких рахунків або чеків до дедалі складніших операцій, які проводить організована злочинність. За оцінками Банку Італії, обсяг грошей, який відмивають щороку, переважно “злочинні багатонаціональні мережі”, вартість 10 % ВВП. У 2010 р. центральний банк викрив 37000 підозрілих переказів. Ряд дослідників стверджують, що за результатами аналізів тіньова економіка Італії оцінена приблизно у 25 % ВВП, порівняно з середнім значенням для промислово розвинених країн, що становлять близько 15 %. Німеччина має трохи вищий показник від середнього для 34 членів Організації економічного співробітництва та розвитку, тоді як Великобританія та США мають нижчі показники. Серед основних причин існування тіньової економіки є рівень оподаткування. Чим вищі податки та регуляторний тягар, тим більша тіньова економіка у країні. Існують також історичні причини, спільні для таких країн, як Італія, Іспанія і Греція – слабше верховенство права, нижча довіра до держави та нижчий соціальний капітал. Вчені бачать вирішення проблеми у реформах, що спростять і знизять податки, полегшать регуляторний тягар, знизять бар'єри для використання найманої праці і вдосконалять судову систему.

На рис 2. показано “темні секрети”, розкриті західними аналітиками Віктором Маллет (Victor Mallet) і Гаєм Дінмор (Guy Dinmor) [2]. Ці вчені стверджують, що для Італії 1987 р. був роком *il sorpasso* (італ. обгін), коли зміни в оцінюванні тіньового сектору економіки цієї країни допомогли їй обі-

йти Великобританію, щоб посісти, на короткий час, четверте місце у світі по економіці. Попри звучання таких слів, як підпільна, неформальна, тіньова, сіра, прихована економіка, очевидно, це не так вже її погано. Жесті доброзичливості – наприклад взаємні послуги у сусідів – можуть бути приховані від статистиків, але також цілком законними. Прихована економіка також дає змогу важливій діяльності обійти бюрократію, яка її придушує, зокрема зайві ліцензії. Без такої діяльності чимало суспільств були б біднішими і не могли б отримувати вигоду від зароблених грошей, які, зазвичай, витрачають в офіційному секторі економіки. Звичайно, велика частина прихованої економіки несе також корупцію. Оскільки у прихованій економіці є й добрі, і погані елементи, політики та економісти повинні знати її розмір та структуру. За визначенням, однак, прихована економіка прагне уникнути вимірювання. Це створило нішеву галузь, що займається вгадуванням її розміру, але практично немає згоди ані щодо найкращих методів її вимірювання, ані результатів. Деякі речі, проте, є відомими. У бідних країнах прихована економіка є більшою, ніж у багатих. Південна Європа має більший чорний ринок, ніж Північна. Він також є більшим у країнах, які мають численні обмеження, ніж у більш дерегульованих економіках. Але глибші дослідження пов'язані з труднощами. Більшість методів використовують вимірюваний замінник для оцінки “реальної” діяльності, а потім віднімають те, що було офіційно виміряно, а залишок вважають розміром прихованої економіки. Як замінники використовують показники споживання електроенергії, готівку в обігу та обсяг транзакцій. Але ці оцінки спираються на стабільний зв'язок між замінником і “реальною” діяльністю. Якщо економіка стає більш електромісткою – наприклад шляхом переходу на електричний транспорт – замінник, що ґрунтується на споживанні електроенергії, помилково вкаже на збільшення розміру прихованої економіки. Інші методи вивчають відмінності між показниками видатків і доходів, міркуючи, що більшість видатків мають місце в офіційному секторі економіки.

Складніші методи намагаються пов'язати причини, такі як тягар регулювання та ставлення до оподаткування, з показниками наслідків, у вимірених відпрацьованих годинах та рівнем економічної активності населення.

Найвагомішою причиною для ставлення до будь-яких показників зі скепсисом, є, проте, величезні відмінності у результатах, отриманих різними дослідниками. У 1976 р. дві оцінки прихованої економіки Канади тих самих авторів, що використовували той самий метод, але дещо різні техніки, привели до результатів, що коливалися від 4,9 % до 27,5 % ВВП. Філіп Зелікоу декан і професор історії в Університеті Вірджинії, радник державного секретаря США до 2007 р. [3] піднімає важливе в цьому контексті питання про взаємодію внутрішньої і зовнішньої політики держави. Він вважає, що нині стан внутрішніх справ, по суті, є просто національною особливістю глобальної системи. Заходи з порятунку глобального капіталізму, наприклад, стосуються номінально внутрішніх справ, таких як достатність банківського капіталу або фіскальна політика. Але копнімо глибше: найактуальнішими проблемами глобальних компаній, поза правилами торгівлі, є такі питання, як державні закупівлі, конкурентна політика, правила щодо якості та безпеки товарів і право інтелектуальної власності. Те ж саме стосується справи допомоги задля розвитку. Великомасштабні трансфери у вигляді іноземної міжурядової допомоги насправді є історичною аномалією. Під час 2000-х років, за які було створено більшу частину інфраструктури та капітальних активів у світі, потоки приватного капіталу – а часто і міжнародні потоки капіталу – зазвичай фінансували їх створення. Лондон був традиційним кліринговим домом. Після Великої депресії потоки приватного капіталу послабилися, і державний капітал став відігравати більшу роль, зокрема у вигляді перерозподілу доходів між країнами. Змінилися інституції та звичаї мислення, натомість, контроль за рухом капіталу і суперництво часів “холодної війни” посилили залежність від іноземної допомоги. Але за

останні 20 років традиційні потоки капіталу повернулися у набагато більших масштабах.

Згідно з недавнім звітом McKinsey Global Institute з 1990 р. глобальні іноземні інвестиційні активи збільшилися майже на тисячу відсотків, до 96000 млрд дол. Але наші інституції і звичаї мислення не адаптувалися до цього. Щоб досягти цього, знову ж таки необхідно, щоб політичний порядок денний видавався “внутрішнім” і передбачав розробку нових способів управління ризиками для інвесторів і кредиторів, задовольняючи водночас внутрішні політичні інтереси.

Згадаймо також про питання безпеки. Захист кіберпростору у США видається внутрішньою справою, хоча урядовці знають, що вона є транснаціональною. Кібер-експлуатація – та крадіжки – урядових агентств США і американських компаній китайськими злочинцями є серйозною проблемою, але громадськість бачить лише верхівку цього айсберга. Однак вирішення цієї проблеми передбачає відповіді на питання, які видаються внутрішніми: здійснення моніторингу мереж, проведення розслідувань кримінальних справ або встановлення нових стандартів для архітектури Інтернету та інтернет-провайдерів в обох країнах.

Крім того, боротьба з тероризмом переважно полягає в аналізі ефективності локальних правоохоронних систем та систем судочинства, чи-то в Пакистані, чи-то в передмістях Лондона. Боротьба з незаконним обігом наркотиків та зброї у США, яку американці вважають внутрішньою справою, є головним елементом найнебезпечнішої зовнішньополітичної проблеми у Північній Америці у той час, коли тисячі людей вбивають у Мексиці.

Важкі часи для державних бюджетів не повинні перешкоджати тим, хто зацікавлений у решті світу. США, натомість, повинні думати про ті внутрішні проблеми, що властиві багатьом важливим країнам.

Наступна проблема стосується природи та її ресурсів, які стали нині об'єктом моралізаторства ще до проведення ґрунтовного аналізу. У популярному дискурсі позицію моральної вищості захопили романтичні

енвіронменталісти, що вважають збереження природи етичним обов'язком. Навіть на Заході це не може бути чимось більшим, ніж думкою меншості. Тим часом у технократичному дискурсі пріоритетне місце належить економічним моделям.

Пол Кольєр (Paul Collier) професор економіки Оксфордського університету в своїй книзі "Розграбована планета" [4] зазначає, що природні активи є цінними, і саме вони доволі вразливі. Нинішнім фронтиром їх експлуатації є чверть площі суші Землі, яку займає найбідніший мільярд її населення: звідси нова боротьба за Африку. Це останній технічно доступний регіон, який ще треба дослідити, але значна його частина слабо керована. Завдяки технологічному прогресу можна буде видобувати природні активи з надр океанів і полюсів: цим пояснюється превентивне проголошення прав на Арктику з боку Росії та Норвегії. Управління цими величезними територіями ще слабше.

Неконтрольовані природні активи розграбовують: група осіб експропріює те, що має належати багатьом, і сучасність експропріює те, що мало б належати майбутньому. Розграбування світових рибних запасів, що саме по собі трагедія, є мініатюрною репетицією того, що може статися. Розкрадання можна уникнути, лише діючи колективно. За межами добре організованої держави такі дії стикаються із серйозними перешкодами, але, зрештою, вони можуть ґрунтуватися лише на спільному розумінні всіх громадян, кожного суспільства.

Французький філософ, політолог, соціолог та публіцист Реймон Арон [5, 336] аналізуючи витоки політичного процесу та його реалій у 60-х роках XX ст. у своїй книзі "Мир і війна між націями" стверджує, що про територіальну та кількісну перевагу дійові особи конфліктів найчастіше не думають: протягом століть головними ставками в битвах між державами вважалися золото, гроші, раби, нафта. Історики та філософи не були зобов'язані з'ясувати, чи спільнотам, які воювали між собою, бракувало дорогоцінних металів або силовини: найчастіше їм ставилося за мету зви-

нувачувати їх у цинізмі або викривати їхнє лицемірство. Люди, говорили вони, також надихаються передусім прагненням до слави або амбіціями перемоги. Це тільки в наші часи так звана економічна інтерпретація претендує на оригінальність. Оскільки наша цивілізація не визнає пріоритет праці, вчені та ідеологи охоче уявляють собі, що вони відкривають глибокі й таємничі сили, коли пояснюють плин дипломатичної історії суто економічними причинами.

Реймон Арон умисне віддає перевагу терміну "ресурси" перед терміном "економіка". Ресурси він вважає найтуманнішим і найзагальнішим виразом інтересів політичних акторів. За останнім французький вчений зберігає його точний і звужений зміст. Під ресурсами Реймон Арон розуміє сукупність матеріальних засобів, які мають у своєму розпорядженні спільноти для забезпечення свого виживання. Люди становлять частину ресурсів, коли вони є рабами, тобто коли до них ставляться як до речей. У всіх інших випадках вони виступають як суб'єкти діяльності, через яку речі перетворюються на блага, тобто служать задоволенню людських потреб або людських бажань. Поняття ресурсів покриває дуже широку зону, від земних та підземних багатств і до продуктів харчування та промислових виробів. Воно певною мірою включає в себе реальності.

Ми розділяємо ці погляди Арона. Справді, основною проблемою лишається архаїчна нерівність та проблема отримання прав доступу й власності до природних ресурсів та приховання цієї прагматичної мети за економічною доцільністю. Важливим аспектом лишаються досягнення традиційних нематеріальних благ.

Про останнє говорить у своїх дослідженнях і доктор юридичних наук І. О. Ісаєв (один з провідних російських спеціалістів у сфері історії держави і права та історії політичних і правових вчень). Вчений намагається розкрити логіку розвитку політико-правової думки крізь призму нематеріальних феноменів. І. О. Ісаєв у своїй праці "Politica Hermetica. Скриті аспекти влади" виходить з тієї простої логіки, що європейська

політико-правова думка під впливом містики і таємних вчень містить у собі скриті, зашифровані в символічній формі, але основоположні уявлення про владу й право. Розуміння таємного змісту символів традиційних політико-правових інститутів має привести до виявлення архаїчних основ, архетипу влади і права. Оскільки її основи й нині визначають механізм формування і функціонування реальної політики. І. О. Ісаєв у своєму дослідженні використовує ідеї М. Гайдеггера, М. Бубера, О. Шпенглера, І. Хейзінгі, В. Віндельбанда, О. Ф. Лосєва, К. Г. Юнга, що забезпечило створення ефективного методологічного синтезу. Архетипи – це не просто коріння людської культури, це й справжній фундамент сучасності. Архаїчні політико-правові відносини, цінності й інститути ніколи не зникають безслідно. З часом вони переходять із суспільної свідомості в колективне несвідоме. Тоді вже незримо, проте активно впливає на сучасну суспільно-політичну діяльність. Влада, згідно з давнім уявленням, визріває з хаосу й рухається до гармонії. Ісаєв підводить читача до думки, що сприйняття влади як ієрархічної структури зумовлено архетипами метафізики, і такі поняття, як і “бюрократична ієрархія”, принцип “гілок влади”, являють собою лише трансформацію архаїки [6].

Знаний український політолог І. М. Варзар має власний погляд і вважає, що всі атрибути людської життєдіяльності неодмінно й об’єктивно мають етноісторичне забарвлення. Всі ідеологеми, праксеологеми та міфологеми людської свідомості синтезуються в особливий геміноїдальний екстракт – в етнологеми [7, 102].

Однією з таких етнологем є ставлення до природи, до її ресурсів. До глобальних, міжнародних проблем нині необхідно підходити з логікою про те, що необхідно думати національно, а робити глобально. У традиційному розумінні зовнішньополітичні переговори виходять з неможливості примирити внутрішню політику різних країн. Провал саміту ООН з питань зміни клімату у Копенгагені у 2009 р. є сумним прикладом такого мислення. Великі проблеми енергети-

ки та навколишнього середовища, або охорони здоров’я населення і зростання можливостей для маніпуляції генами людей і тварин, є глобальними, проте вирішуються у внутрішньому середовищі національної держави.

Боротьба проти розграбування природи відбуватиметься головним чином у суспільствах найбіднішого мільярда, які знаходяться на нинішньому фронті освоєння природних ресурсів, а також у залах засідань міжнародних конференцій, які муситимуть регулювати майбутній фронтір. Жодне з цих місць неперспективне. Згуртування навколо простої спільної етики природи підвищить шанси.

Відомий український політолог Борис Канцелярук [8, 33] зазначає, що конкретні обставини змушують вести мову про наявну соціальну та політичну асиметрію в сучасному світі, внаслідок чого різні системи мають свої, особні, й до того ж, непередбачені сценарії розвитку. Вони є непередбачувані для нас, проте спланованими людьми з авторитетом.

Для пояснення необхідно мати притчу чи певну метафору, яка б пасувала сучасному світу. Однією з можливих, але метафізичних метафор може слугувати середньовіччя. Тоді хрестоносці й Шовковий шлях поєднали Євразію в першу глобальну торговельну систему – так само як сьогодні це роблять глобалізовані торговельні маршрути. Щоб відкрити джерела прянощів та інші багатства, торговельні дома Брюгге і Венеції фінансували трансконтинентальні подорожі. Марко Поло дістався до двору хана Хубілая в Китаї, але тільки після того, як пережив захоплення виноградниками Кашгара і благоговіння матеріальним достатком Сіаня. Араб-прочанин Ібн Батута здійснив навіть більшу паралельну подорож – з Марокко на Далекий Схід, відвідуючи дорогою успішні цивілізації південної Індії і Суматри.

Нині глобалізація знову ж робить те саме, особливо розсіюючи силу Заходу, але й також розсіюючи її від держав до міст, компаній, релігійних груп, гуманітарних неурядових організацій і наділених особли-

вою владою окремих людей – від терористів до філантропів. Цю силу ентропії не зупинити протягом десятиліть, якщо не століть. Як і тисячу років тому, тепер дипломатія відбувається між будь-ким, хто є кимсь; її необхідна передумова – не суверенітет, а авторитет.

У світлі фінансової кризи дехто бачить зовсім протилежні тенденції. Але зважаючи на сили, які наближають Нове середньовіччя, надто просто говорити про очевидне “повернення держави” в разі порятунку Уол-стріт і урядових планів стимулювання економіки. Значно більше про майбутнє говорить розпад більшості держав постколоніального світу, від Африки до Близького Сходу і Південної Азії, де перенаселення, корумповані уряди, міжетнічні образи та колапс інфраструктури штовхають чимало країн до краху.

Від Конго й Судану до Пакистану багато “держав”, радше за все, стануть учасниками руху до гібридної публічно-приватної системи управління. Візьмімо Афганістан, де постмодерна угода між міжнародними видобувними компаніями, урядом у Кабулі, місцевими польовими командирами і заручбіними миротворцями видається таким самим імовірним результатом, як і будь-що інше – неосередньовічну модель також часто використовують в Африці й деінде.

У сфері економіки більшість держав – багатих чи бідних, західних чи східних – стали фільтрами, намагаючись керувати спрямованими всередину і зовні потоками товарів, грошей і людей, які нав’язала їм глобалізація. У часи середньовіччя добробут залежав від статусу сім’ї, членства в цеху і власності [9–10]. Населення міст було стратифіковане відповідно до соціально-економічних ознак. Лояльність була не до “держави” як такої, а до будь-кого, хто міг забезпечити необхідним. Нині населення світу навіть ще активніше звертається в компанії, щоб отримати життєво необхідні послуги: чи то у сфері безпеки, чи у сфері охорони здоров’я. Навіть в Індії значну частину “державних” соціальних послуг забезпечують такі промисловці, як Тата й Амбані, чиї сімейні бізнеси також керують цілими містами-фабриками. Вони все більше

стають еквівалентом дому Медичі – сім’ї, яка починаючи з XIV ст. домінувала у Флоренції. Нині світ ісламу з Мусульманським братством у Єгипті і “Хезболлою” в Лівані, які функціонують як політичні партії, а також як соціальні інституції, які надають медичні послуги і шкільну освіту, переповнений такою політичною філантропією.

Параг Ханна (Parag Khanna) автор книги “Як керувати світом: окреслюючи курс до наступного Ренесансу” [11] вважає, що жодна аналогія не є досконалою. Але паралель із середніми віками є принаймні застереженням від надмірно спрощених посилянь на чистий “Європейський концерт” XIX ст., у якому грали європейські держави і який настав після Наполеонівських воєн. Ця система прагнула досягнути тимчасової згоди між жменькою націй-держав. Але наш світ є складнішим.

Звичайно, єдиним відсутнім фрагментом є Америка. Середні віки були доатлантичною епохою. Утім, сьогодні ми маємо розташовану в Новому світі спадкову надпотугу США. Якщо сьогодні ЄС відіграє роль Священної Римської імперії, то США є новою Візантією у стані відносного занепаду, яка дивиться і на Схід, і на Захід. Візантія існувала століттями, попри відсутність матеріальних ресурсів, – завдяки кмітливій дипломатії.

Цей новий світ означатиме величезні виклики, особливо для Заходу. Але якщо США застосують справжню візантійську стратегію, вони матимуть хороші шанси зупинити сповзання в конфлікт. Незважаючи на свою похмуру репутацію, фактично середньовіччя було епохою великих винаходів і відкриттів, а також епохою, яка, врешті-решт, поступилася великому Відродженню. Ми можемо бачити, як наростають образи великих потуг і страх нової світової війни, так само повинні пам’ятати, що сьогодні можливе те саме.

Крім того, встановлено, що деякі фактори повторюються в історії. Як, наприклад, піратство. Піратство потрапляє у сіру зону правового регулювання між кримінальним правом і законами та звичаями війни. У Великобританії війни проти піратства часто, як це було під час бомбардування Алжиру

1816 р., є війнами проти рабства. Боротьба з піратством на “берегах Тріполі” з’являється у першому рядку гімну морської піхоти США. Це згадка про так звані Берберійські війни США з північноафриканськими султанами на початку XIX ст. Часто важко сказати, хто пірат, а хто просто має піратський вигляд. Оскільки більшість зброї тоне у воді, сомалійські пірати можуть знищувати докази своїх намірів до моменту огляду їхнього судна. Нещодавно опублікована у Франції книжка – “Піратська організація” [12] Родольфа Дюрана і Жан-Філіпа Верна, соціологів з École des Hautes Études Commerciales – описують піратство як рису капіталізму, що має властивість неодноразово загострюватися. Хоча й автори розуміють, що втручання у суперечки про капіталізм можуть бути контрпродуктивними, вони пов’язують піратство з потребою капіталізму в єдиному правовому режимі на всіх територіях. Коли закони і технології змінюються, проблема піратства, – яке у широкому сенсі розуміють як відхилення претензій влади на контроль над приватною власністю у будь-якій сфері – зазвичай, загострюється. Ця точка зору була дієвою, коли епоха морських подорожей привела моряків у води, в яких не було правителя, і вона дієва тепер на фронтах інформаційної епохи. Піратство, по суті, часто має економічну користь. Незаконне стягування файлів через пірингові мережі, безперечно, прискорило перехід до світу без паперових книжок та кінотеатрів. Це не означає, що піратство робить світ кращим місцем. Але багато людей отримують вигоду від піратства, у всіх його формах, і не тільки самі пірати. Перетворення Ямайки на форпост піратів було в інтересах Великобританії XVII ст. Азартні ігри в Інтернеті, в які грають, порушуючи місцеві закони, мають щось спільне із піратством. Пірати не є повстанцями проти будь-якого порядку, насправді, вони часто залежать від заступництва якогось впливового угруповання в уряді чи бізнесі. Рейди сомалійських піратів, наприклад, тепер відбуваються на відстані до 1000 миль від берега, ближче до Індії, ніж до Африки. Дюран і Верн скептично ставляться до

твердження, що морський розбій у Сомалі є справжнім піратством. На їхню думку, хаке-ри XXI ст. схожі на Чорну Бороду та інших букань’єрів XVII ст. набагато більше, ніж нинішні сомалійські морські розбійники. І в цьому ці два критики капіталізму погоджуються з теоретиком зовнішньої політики, республіканцем Джоном Болтоном, який вважає грабунки первинною метою піратів, а політичні проблеми, які вони створюють, – вторинною. Болтон зазначає, що пірати пов’язані з ісламістами з аль-Шабаабу (організація ісламістів, що контролює зараз південь Сомалі) і говорить про “злиття піратства з тероризмом”. Аналогічним чином колумбійські повстанці фінансували свої партизанські операції, отримуючи доходи від викрадень.

Крім того необхідно враховувати й демографічний контекст сучасного політичного процесу. А саме, попри сповільнення росту світового населення, кількість мешканців планети все ще зростає і у 2050 р. може сягнути 9 млрд, тоді як у 2006 р. населення планети становило 6,6 млрд. За минуле десятиріччя збільшилася кількість міського населення – більше половини мешканців планети живуть у містах. Ця тенденція буде актуальною і надалі. Такі міграції збільшують навантаження на природні ресурси. Загалом, сільське господарство споживає 69 % усіх відновлюваних водних ресурсів, 23 % споживає промисловість і 8 % – домогосподарства. Спроби підвищити продуктивність сільського господарства у певних країнах призведе до підвищення споживання води. Саудівська Аравія та Китай інвестують у розвиток сільськогосподарської інфраструктури Казахстану та Мозамбіку, щоб забезпечувати себе продовольством. У 2008 р. Південна Корея анонсувала угоду про 99-річну оренду половини посівних земель у Мадагаскарі в обмін на працевлаштування місцевих працівників. Воду як активом цікавляться й приватні компанії. Підприємства у США та Туреччині вивчають можливості постачання води трубопроводами на далекі відстані – в райони, бідні на воду. Хеджфонди купують права на льодовики Скандинавії. За останні

роки укладено безліч угод між багатими на ресурси, але слаборозвиненими державами та економічно розвиненими країнами. Такі угоди часто пов'язані з інфраструктурними та будівельними проектами і забезпечують короткострокові вигоди, але у довготривалій перспективі є невигідними з екологічних та суспільних міркувань. 50 % витрат, пов'язаних із постачанням води, це витрати на енергію. За даними звіту Організації економічного співробітництва та розвитку за 2008 р., лише 2,8 млрд людей (44 % світового населення) нині живуть на територіях, де бракує води. У 2030 р. їх кількість зросте до 3,9 млрд, якщо не буде втілено в життя кращу водну політику. Потреба в енергоресурсах також зростає. За оцінками останнього "Світового енергетичного прогнозу" (World Energy Outlook) Міжнародної енергетичної агенції (International Energy Agency) світовий попит зросте на 45 %. Зараз сприятливий час для промисловості та урядів, щоб визначити ресурсні ризики та їх загрозу майбутньому. На державному рівні варто розглянути заходи, які б заохочували ефективне управління ресурсами та інвестиції у цьому напрямі. Органам влади варто переглянути свої регуляторні механізми та подумати про інвестиції в інфраструктуру, яка стане однією з ключових галузей при переході до довготривалого управління природними ресурсами.

Література

1. Waugh Rob. Does one 'super-corporation' run the global economy? Study claims it could be terrifyingly unstable / Rob Waugh Rob // The Daily Mailю. – 20th October 2011.
2. Victor Malle. Europe: Hidden economy / Victor MalletGuy Dinmore // The Financial Times, 09.06.2011.
3. Philip Zelikow. The global era and the end of foreign policy // The Financial Times, 17.08.2011.
4. Collier Paul. The Plundered Planet. Why We Must-and How We Can-Manage Nature for Global Prosperity / Paul Collier. – New York, US: Oxford University Press, 2010–288.
5. Арон Реймон. Мир і війна між націями: Монографія / Реймон Арон; Пер. з франц. В. Шовкун. – К.: Юніверс, 2000. – 688 с.
6. Исаев И. А. Politica Hermetica. Скрытые аспекты власти / И. А. Исаев. – М.: Юрист, 2003. – 576 с.
7. Варзар І. М. Політична етнологія: пропедевт. Курс: Підручник. – 2-ге вид. перероб. та допов. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. – 354 с.
8. Канцелярук Б. Молоді демократії в парадигмальних політичних дифузіїх Вашингтона // Дослідження світової політики: 36. наук. пр. Ін-т світової економіки і міжнар. відносин НАН України. Вип. 20. – 2002. – С. 28–35.
9. Luis Martinez. Violence de la rentepétrolière: Algérie – Irak – Libye, Presses de la fondation nationale des sciences politiques, 2010. – 229 p.
10. Filiu Jean-Pierre. The Arab revolution. Ten Lessons from The Democratic Uprisin.-London: HURST Publishers. – 2011. – 160 p.
11. Parag Khanna. How to Run the World: Charting a Course to the Next Renaissance. – Random House, 2011. – 372 p.
12. Rodolphe Durand. L'organisation pirate. Essai sur l'évolution du capitalisme. Le Bord de l'eau, coll / Rodolphe Durand, Jean-Philippe Vergne. – "Mondes Marchands", 2010. – 176 p.

Нині формується економічна влада. На 1318 компаній припадає 60 % всіх доходів. Ядро становлять 147 фінансових та інвестиційних інститутів, які контролюють 40 % глобального ринку. Ця глобальна влада співіснує з прихованою економікою. Тіньова економіка прагне уникнути викриття і вимірювання. Деякі речі, проте, є відомими: у бідних країнах прихована економіка є більшою, ніж в багатих; Південна Європа має більший чорний ринок, ніж Північна; він також є більшим у країнах, які мають численні обмеження, ніж у більш deregulovanih економіках. Нині стан внутрішніх справ по суті виступає символом етнологемної особливості глобальної системи. Проте провідною силою лишається політична влада. Архаїчні політико-правові відносини, цінності й інститути ніколи не зникають безслідно. З часом вони переходять із суспільної свідомості в колективне несвідоме. Тоді вже незримо, проте активно впливають на сучасну суспільно-політичну діяльність.

Сейчас формируется экономическая власть. На 1318 компаний приходится 60 % всех доходов. Ядро составляют 147 финансовых и инвестиционных институтов, которые контролируют 40 % глобального рынка. Эта глобальная власть сосуществует со скрытой экономикой. Теневая экономика стремится избежать разоблачения и измерения. Некоторые вещи, однако, являются известными: в бедных странах скрытая экономика является большей, чем в богатых; Южная Европа имеет больший черный рынок, чем Северная, он также больший в странах с многочисленными ограничениями, чем в более дерегулированных экономиках. Сейчас состояние внутренней политики выступает символом этнологомных особенностей глобальной системы. Однако ведущей силой остается политическая власть. Архаичные политико-правовые отношения, ценности, институты никогда не исчезают бесследно. Со временем они переходят из общественного сознания в коллективное бессознательное. Тогда уже незримо, но активно влияют на современную общественно-политическую деятельность.

Now emerging economic power. In 1318 companies account for 60% of total revenue. The core consists of 147 financial and investment institutions, which control 40% of the global market. This global power coexists with a hidden economy. Shadow Economy seeks to avoid detection and measurement. Some things, however, is known: in poor countries hidden economy is greater than in rich, Southern Europe has a larger black market than the North, it is also greater in countries that have numerous restrictions than in the more deregulated economies. Now the state is the symbol of the Interior ethnological feature of essentially global relations. However, the guiding force remains political power. Archaically political and legal relations, values and institutions will never disappear completely. Over time, they become a social consciousness in the collective unconscious. Then is invisible, but actively influences on contemporary social and political activities.

Надійшла 14 грудня 2011 р.